

14. Про порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням : [затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 № 992, із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=992-96-%EF>.

15. Про схвалення Концепції розвитку системи підвищення кваліфікації працівників на період 2010 року : [затверджено розпорядженням

Кабінету Міністрів України від 20.03.2006 № 158-р [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=158-2006-%F0>.

16. Закон України "Про професійний розвиток" від 12.01.2012 № 4312-VI, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>.

Надійшла до редакції 10.08.13

В. Четверик, мл. науч. сотр.
ЗАО "Институт инновационного провайдинга" НААН, Киев

ИНФОРМАЦИОННО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ПЕРСОНАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены основные принципы информационно-правового обеспечения развития персонала предприятий. Исследовано существующую нормативно-правовую базу деятельности предприятий в части профессионального роста работников. Усовершенствовано организационно-методические основы информационного обеспечения развития персонала сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: развитие персонала; информационно-правовое обеспечение; организационно-методическое обеспечение; сельскохозяйственное предприятие.

V. Chetveryk, junior scientist
CJSC "Institute of innovation providing" NAAS, Kyiv

INFORMATION AND LEGAL SUPPORT OF DEVELOPMENT OF THE PERSONNEL OF ENTERPRISES

The article considers basic aspects of information and legal support of development of the personnel of enterprises. The legal bases for the business activity of the enterprises in part to increasing professional skill level of the personnel are considered. Relevance of researching of development of the personnel of enterprises is defined. The organizational and methodical principles of information support of development of the personnel of agricultural enterprises are determined. The implementation of the above-mentioned recommendations will enable to react adequately if in the nearest future any changes in the macro- and microenvironment occur.

Keywords: human resource development; information and legal support; organizational and methodological support; agricultural enterprise.

JEL Q 50
УДК 338.2:504

В. Штець, асп.
ДУ "Інститут кономіки природокористування та сталого розвитку НАН України", Київ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕХОДУ ДО "ЗЕЛеної" ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Наведено аналіз екологічної та економічної ситуації в Україні, досліджено передумови виникнення та розвитку концепції "зеленої економіки" як складової сталого розвитку та розглянуто еколого-економічні аспекти переходу до неї в Україні в умовах зміни клімату.

Ключові слова: "зелена" економіка, сталий розвиток, зміна клімату, екологія, енергоефективність, енергозбереження.

Постановка проблеми. Глобальна зміна клімату є однією з найактуальніших проблем сучасності. Загальновідомо, що клімат – один з основних природних ресурсів, від якого залежать умови життя і діяльності людини, напрями і рівень розвитку економіки. Оскільки клімат належить до основних чинників, що створюють середовище, навіть незначні його зміни на тлі складної екологічної ситуації в Україні здатні призвести до значних соціально-економічних проблем.

Сучасні глобальні дані гідрометеорологічних та екологічних служб засвідчують тенденції збільшення економіко-екологічних дисгармоній у результаті глобальної зміни клімату (ГЗК). Сьогодні ГЗК зумовлена постійним зростанням викидів в атмосферу діоксиду вуглецю (CO₂) та інших газів, що створюють "парниковий ефект", є однією з найсерйозніших світових екологічних і економічних проблем. ГЗК для всіх країн світу, у тому числі й для України, означає збільшення кількості природних катастроф – паводків, посух, ураганів тощо, що розширює масштаби економічних втрат, які щорічно обчислюються сотнями мільярдів доларів США (для України – близько 1 млрд дол. США) [1].

Забруднення навколишнього середовища й антропогенне перетворення ландшафтів досить часто мало неконтрольовані наслідки, що призводили до виникнення зон підвищеного екологічного ризику, економіко-екологічних збитків, соціально-екологічних конфліктів.

Особливо бурхливим розвитком характеризується ХХ ст., яке стало періодом прискореного створення і впровадження індустриальних технологій, що перетво-

рили антропогенний вплив на природне навколишнє середовище на планетарне явище.

У ХХ ст. виробництво валового світового продукту зросло більш ніж у 420 разів, площа техносфери збільшилась майже вдвічі, а її енергетична потужність, дедалі насичуючись, – у 14 разів, скорочення біосфери суходолу перевищило 15 %. Істотно зросла загроза існуванню живих організмів, у тому числі збільшився ризик техногенних уражень людини.

Техногенний прес на природу і навколишнє середовище в ХХ ст. став надмірним і наблизився до межі стійкості біосфери, а за окремими параметрами поминув її, що засвідчують різноманітні прояви деструкції біосфери.

За останні п'ять століть площа лісів, що становили 93% маси живої речовини біосфери, скоротилася майже на 35 % і нині ледве досягає 49 млн км² (30 % площі суходолу без полярних льодів).

Водоспоживання у процесі господарської діяльності людини досягло 5 тис. км³ на рік і становить близько 14 % стоку річок світу, потенціал сумарного антропогенного втручання у природний колообіг води дорівнює 18 тис. км³ на рік, що відповідає майже половині світового річкового стоку. Більше того, існує значне непряме втручання у глобальний колообіг води, зумовлене зменшенням обсягу транспірації через вирубування лісів.

Основними джерелами техногенного забруднення є енергетика, транспорт, чорна і кольорова металургія, цементна, хімічна і лісопаперова промисловість. Техногенні емісії вміщують близько 10 тис. індивідуальних речовин, що забруднюють усі середовища планети, і тільки для 1/3 з них установлені ГДК.

До граничних забрудників у другій половині ХХ ст. додалося радіаційне забруднення навколишнього середовища. Ядерні вибухи, аварії, використання джерел радіоактивного випромінювання, скидання неізолюваних радіоактивних відходів і витоку ядерно-паливного циклу призвели до появи в навколишньому середовищі великої кількості розсіяних радіонуклідів і радіоактивних поверхневих аномалій сумарною активністю не менш як 400 млн кюри (Ки) із середнім періодом піврозпаду порядку 30 років.

Вже через 40 років населення планети зросте приблизно на 30% до 9 млрд. чол. у 2050 році порівняно з сьогоднішніми 6,7 млрд. чол., причому 98% населення землі буде жити в країнах, що розвиваються, та нових незалежних державах. Населення міст подвоїться, зросте питома вага середнього класу. Люди у віці 65 років і більше становитимуть у 2020 році близько 20% населення землі внаслідок його постаріння. Щоб забезпечити зростаюче населення планети продуктами харчування та енергією, необхідне підвищення продуктивності у сільському господарстві в середньому на 2% на рік [2].

Сьогодні ж сільськогосподарський сектор за традиційних технологій обробітку землі споживає понад 70% світових ресурсів питної води та є відповідальним за 13% світового обсягу викидів парникових газів. Очікується, що у 2050 році населення буде генерувати більш як 13,1 млрд. тонн відходів у зв'язку з підвищенням рівня життя і доходів. Це на 20% більше ніж у 2009 році при тому, що лише 25% всіх відходів сьогодні утилізуються або регенеруються. Світовий попит на енергію зросте на 36% протягом 2008-2035 років [3].

Отже, завданням усіх країн світу є усунення залежності між економічним розвитком та деградацією навколишнього середовища, пов'язаної зі споживанням, використанням енергетичних та природних ресурсів, утворенням відходів. У сучасному суспільстві неможливо змусити людину споживати меншу кількість товарів чи послуг. В Україні та багатьох державах світу рівень споживання поки що не досяг таких показників, як, наприклад, у країнах Європи чи США. Тому збільшення кількості споживання (а відповідно і виробництва) неминує. Проте для уникнення глобальної екологічної кризи модель споживання та виробництва товарів і послуг потрібно змінити на якісному рівні.

Концепція сталого розвитку не передбачає відмову від споживання і промислового виробництва, оскільки при цьому неможливо забезпечити основні потреби для самореалізації кожної людини. Навпаки, така концепція сприятиме підвищенню соціальних стандартів якості життя, за умов переходу від кількісного споживання до більш якісного.

Модель сталого споживання та виробництва ґрунтується на системному підході управління життєвим циклом продукції та спрямована одразу на вирішення кількох ключових проблем: забезпечення потреб кожної людини, поліпшення якості життя суспільства, підвищення ефективності використання ресурсів, мінімізацію утворення відходів, використання альтернативних видів палива та відновлюваних джерел енергії [4].

Ця загальна ситуація призвела до обґрунтування Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) у 2008 році Глобального зеленого нового курсу (ГЗНК), спрямованого на сприяння оздоровленню фінансової системи, подолання рецесії в економіці, переведення після кризового розвитку на шлях екологічно чистого і стабільного розвитку, збільшення кількості робочих місць. З цією метою було запропоновано пакет державних інвестицій, фіскальних стимулів, політичних реформ і реформ ціноутворення у напрямі переходу до екологічно-орієнтованої "зеленої" економіки, створення

відповідної інфраструктури та підвищення зайнятості у трансформованих секторах економіки [5].

Крім того, "зелена економіка в контексті сталого розвитку та викорінення бідності" була визнана пріоритетною темою Конференції Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку у 2012 році (Ріо+20). Очевидно, що уряди всього світу намагаються знайти шляхи формулювання та перетворення цієї концепції у змістовну рамкову політику, яка б заохочувала економічне зростання, одночасно посилюючи заходи із захисту навколишнього середовища та забезпечення соціального прогресу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями теоретичних та практичних аспектів концепції зеленої економіки займалися такі вчені як Борушак М., Уркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Жук П. В., Кравців В. С., Семенов В. С., Стеченко Д. М., Реутов В. С., Харічков С. К. Серед міжнародних інституцій, що задіяні у процес розробки та впровадження концепції зеленої економіки можна виділити Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), IFOAM (Міжнародна федерація рухів органічного сільського господарства) та ін.

Невирішені частини загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Загалом "зелена" економіка – це досить нова тема для обговорення і дослідження, особливо в Україні, де громадська обізнаність щодо нових підходів до ведення економіки є вкрай низькою та потребує вдосконалення. Розуміння проблеми зміни клімату та шляхів розвитку економіки в таких умовах є вкрай важливим елементом на шляху до сталого розвитку кожної країни та України, зокрема.

Метою статті є структурування знань та підвищення обізнаності громадськості щодо екологічної та економічної ситуації в Україні, поняття "зеленої" економіки та різних еколого-економічних аспектів переходу до неї в умовах зміни клімату.

Виклад основного матеріалу. Визначення і термінологія "Зелена економіка" є терміном, що переважно вживається розробниками політики. Не існує єдиного узгодженого визначення або набору показників та фінансових параметрів, які б точно входили до складу "зеленої економіки". Тому, глобальний бізнес скоріше віддає перевагу терміну "екологічно чисті економіки", що відображає наявність численних труднощів і можливостей у секторах та ланцюгах додаткової вартості. Однак, заради майбутньої Конференції Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку Ріо+20, ми визнаємо термін "зелена економіка" політичним і розглядаємо його як комплексну тему, щоб дати визначення "сталому розвитку" як "напряму", у якому всі економіки мають рухатись, одночасно усвідомлюючи існуюче напруження та поточний глобальний економічний безлад. Оскільки ця концепція є глобальною за масштабами, то пріоритети та дії, які необхідно визначити і вжити для переходу до "зеленої економіки", можуть відрізнятися залежно від сектора, ланцюгу додаткової вартості та специфічних обставин у певній державі.

ЮНЕП сформулювала найбільш широке та обґрунтоване визначення "зеленої економіки": "Зеленою є така економіка, яка призводить до підвищення добробуту людей і зміцненню соціальної справедливості при одночасному істотному зниженні ризиків для навколишнього середовища та дефіциту екологічних ресурсів". [6].

Можна виділити наступні важливі риси зеленої економіки: ефективне використання природних ресурсів, збереження і збільшення природного капіталу, зменшення забруднення; низькі вуглецеві викиди (низьковуглецевий розвиток); запобігання втрати екосистем-

них послуг і біорізноманіття; зростання доходів і зайнятості населення [7].

Мета зеленої економіки є ідеалістичною, проте здатною забезпечити реалізацію "співробітництва" трьох основних напрямків розвитку – економічного зростання, соціального благополуччя і охорони навколишнього середовища. Серед особливо важливих видів діяльності в плані сумарних вигод для економіки, екології та працевлаштування можна назвати підвищення енергоефективності будівель, впровадження відновлювальних джерел енергії, стабільний енергоефективний транспорт, сільське господарство та вода. Ці сектори економіки можуть принести швидкі результати вже у середньостроковій перспективі. Крім того до "зеленої економіки" відноситься ефективне використання матеріалів у виробничих процесах та утилізація відходів [6].

Зелена економіка потребує налагодженого взаємопосилюючого функціонування трьох стовпів-опор (економічний, соціальний та екологічний) сталого розвитку. Зусилля, що докладаються усіма учасниками, мають гармонійно поєднати потребу в отриманні прибутку у короткостроковій та середньостроковій перспективі і довгострокове системне перетворення. Економічне зростання є та буде ключовим у забезпеченні ресурсами і гарантуванні соціальної справедливості, які необхідні для розвитку потужності та фінансування дій, спрямованих на перехід до зеленої економіки.

Курс зеленої економіки незважаючи на свою унікальність та загальну мету може мати специфічні риси відповідно до природних, людських та економічних ресурсів різних країн. Розвинуті країни можуть спрямовувати свої зусилля на урбаністичну політику, землекористування, підвищення енергоефективності будівництва та транспорту.

Науковці виділяють чимало ринкових механізмів та економічних інструментів для переходу на засади зеленої економіки, а саме:

- 1) державні та приватні інвестиції у "зелене виробництво";
- 2) обмін екологічними між країнами;
- 3) політика державних закупівель, яка стимулює виробництво екологічної продукції;
- 4) цільова державна підтримка досліджень і розробок, пов'язаних зі створенням екологічно чистих технологій;
- 5) податково-бюджетні реформи – розробка та впровадження відповідних екологічних податків за принципом "забруднювач платить";
- 6) запровадження субсидії на екологічне виробництво та відповідне скасування на ресурсності виробництва;
- 7) усунення торгових бар'єрів для екологічних товарів і послуг [8].

Екологічну ситуацію, яка склалась на даний час в Україні, слід вважати кризовою, що викликає велику стурбованість як у громади нашої країни, так і у міжнародної спільноти. До чинників, які призвели до виникнення екологічних проблем, слід віднести, зокрема, нехтування протягом тривалого часу об'єктивними законами розвитку та відтворення природно-ресурсного комплексу, високої питомої ваги ресурсомістких та енергоємних технологій у виробництві, низький рівень екологічної свідомості суспільства. Ці чинники впливають на значну деградацію довкілля України, надмірне забруднення поверхневих і підземних вод, повітря і земель, нагромадження у дуже великих кількостях шкідливих, у тому числі високотоксичних, відходів.

Такі процеси тривали десятиріччями і призвели до різкого погіршення стану здоров'я людей, зменшення народжуваності та збільшення смертності, що загрожує вимиранням і біологічно-генетичною деградацією народу України. Крім того, винятковою особливістю екологічного

стану України є те, що екологічно гострі локальні ситуації поглиблюються великими регіональними кризами. Напружена екологічна ситуація у багатьох районах і містах країни свідчить про те, що, незважаючи на посилення останнім часом уваги до цих питань і значні витрати на їх вирішення, вжиті заходи не досить ефективні і не зумовлюють змін у тенденції погіршення стану довкілля.

Що стосується стану економіки України, то його аналіз показав, що зростання української економіки в докризовий період 2000–2008 років визначалося сукупною дією сприятливих чинників як внутрішнього, так і зовнішнього походження та не супроводжувалося суттєвими якісними змінами. Фінансово-економічна криза 2008–2009 років призвела до драматичних змін в надмірно експортоорієнтованій економіці України. Відновлення економічного зростання, яке розпочалося у 2010 р., відбувалось знову ж таки завдяки зростанню насамперед зовнішнього попиту на продукцію експортоорієнтованих галузей та використання діючих технологій. Така модель зростання, за збереження значних ризиків щодо стійкості зовнішнього попиту та відсутності заходів щодо формування внутрішнього ринку, має значні обмеження, які зумовлюють виникнення низки проблем фінансового та структурного характеру для подальшого економічного розвитку країни. Цей розвиток визначатиметься спроможністю знайти відповіді на низку викликів структурного і технологічного характеру, які сформувалися під впливом глобальних тенденцій розвитку і перетворень у вітчизняній економіці в кризовий і післякризовий періоди [2].

Імперативом економічного розвитку України у найближчому десятилітті стане відновлення високих показників економічного зростання, яке спиратиметься насамперед на позитивну динаміку в реальному секторі економіки. Основними конкурентними перевагами для набуття міжнародної ваги для країни стануть сільське господарство і енергетичний комплекс. В цей період часу зберігатиметься орієнтація на продовження вичерпання конкурентних переваг України на традиційних експортних ринках – продукції металургії й хімічної промисловості. Це потребуватиме інвестицій в оновлення основних технологічних процесів традиційних галузей. Загалом зазначені вище чинники дозволяють прогнозувати високу динаміку інвестування та поступове збільшення частки нагромадження основного капіталу у ВВП країни.

Отже екологічна ситуація у світі і, зокрема, Україні потребує великої уваги та планомірних і активних дій, зокрема переходу до енергоефективних технологій та низьковуглецевого розвитку.

В Україні досі не існує цілісної державної політики в напрямку до впровадження "зеленої" економіки. Відомі окремі позитивні приклади вдалого впровадження деяких інструментів "зеленої" економіки, найбільш вагомим з яких є "зелений тариф". Проте, не помітно жодних політичних спроб об'єднати всі заходи в єдину узгоджену стратегію для досягнення синергійних ефектів. Всі поодинокі заходи щодо обговорення у суспільстві та політикумі цього питання, що були реалізовані на даний момент, ініційовані та/або профінансовані зовнішніми інституціями. Однак, наслідки тривалого екстенсивного використання енергетичних ресурсів, корисних копалин, ґрунтів та вод надто великі аби їх можна було продовжувати ігнорувати.

В Україні використовується занадто багато енергії, значна частина ґрунтів еродована, звалища твердих побутових відходів переповнені, країна належить до категорії малозабезпечених прісною водою. При цьому, в країні існують потужні металургійна, хімічна та видобувна промисловості, працюють 15 атомних блоків та близько половини площі країни зайняті під рілля. При

цьому, рівень життя людей залишається одним з найнижчих у Європі. "Озеленення" економіки дасть можливість вирішити всі названі проблеми та забезпечити людей гідними "зеленими" робочими місцями [9].

На сьогодні наше суспільство має реальну змогу переломити негативні тенденції і почати радикальне поглиблення ринкових реформ, у тому числі в екологічній сфері, що передбачає створення підґрунтя для запровадження політики цілеспрямованого сприяння розвитку ефективних вітчизняних виробництв та активну підтримку становлення сучасної конкурентоспроможної економіки.

На цьому шляху доцільно використати досвід розвинутих країн, який доводить на рівні державної загальнообов'язкової системи технічного регулювання у природоохоронній сфері ефективність запровадження добровільних (стимулюючих) еколого-економічних інструментів, до яких відносяться системи екологічного управління, екологічна сертифікація та маркування, а також зелені закупівлі в державному та приватному секторах економіки.

Незважаючи на свою добровільність, ці інструменти дозволяють в ринкових умовах на основі конкурентності підвищити рівень екологічної безпеки, сприяти покращенню стану довкілля та економічному зростанню вітчизняної економіки на засадах сталого розвитку.

Також з метою аналізу стану і потенціалу скорочення викидів парникових газів (далі – ПГ) було визначено шість секторів економіки – основних емітентів і поглиначів ПГ:

- Промисловість;
- Транспорт;
- Сільське господарство;
- Населення;
- Поводження з відходами;
- Землекористування і лісове господарство.

Викиди ПГ в цих секторах становлять понад 87% у загальному обсязі викидів ПГ в Україні, а поглинання діоксиду вуглецю в секторі Землекористування і лісове господарство коливається в межах 3–16% його обсягу викидів в Україні.

Аналіз світового досвіду, стану і тенденцій викидів ПГ в Україні дозволив визначити політики і заходи в зазначених секторах і на загальнонаціональному рівні, реалізація яких буде сприяти скороченню викидів ПГ, перешкоди на шляху до реалізації потенціалу їх скорочення, а також рекомендації щодо їх подолання.

З одного боку, першочерговим завданням на шляху низьковуглецевого розвитку є визначення та закріплення національних кількісних цілей із скорочення викидів ПГ на середньо- та довгострокову перспективу.

В коротко- та середньостроковій перспективі найбільш життєздатними та дієздатними є політики та заходи щодо скорочення викидів ПГ, які обумовлюють підвищення конкурентоздатності національного товаровиробника. Недостатня управлінська та інституційна спроможність державних органів обмежують перспективи застосування в Україні ринкових механізмів скорочення викидів ПГ (зокрема, запровадженню внутрішньої торгівлі викидами ПГ) в коротко- та середньостроковій перспективі. Саме тому на початковому етапі низьковуглецевого розвитку доцільно віддати перевагу фіскальним інструментам реалізації такої політики реалізації такої політики (оподаткування викидів ПГ тощо) перед ринковими.

Ставка податку на викиди ПГ, з одного боку, має стимулювати скорочення викидів ПГ, а з іншого, не переобтяжувати фіскальним навантаженням підприємства, що запровадили передові технічні рішення, які призвели до скорочення питомих викидів ПГ. Це може бути досягнуто за рахунок запровадження прогресивних ставок податку

на викиди ПГ та стягування податку при перевищенні встановлених граничних рівнів питомих викидів.

Запровадження ринкового механізму може стати наступним інструментом реалізації політики низьковуглецевого розвитку після податку на викиди ПГ. Основні питання, які мають бути вирішені при його створенні – забезпечення справедливого та ефективного розподілу вуглецевих одиниць між учасниками ринку, прозорий та ефективний нагляд та регулювання вуглецевого ринку, коригування напряму його еволюції з урахуванням необхідності підвищення енергоефективності та конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Окрім загальноекономічних інструментів реалізації стратегії низьковуглецевого розвитку існує ціла низка секторальних заходів (в основному технічного та технологічного характеру), які призводять до скорочення викидів ПГ. Основні з них зосереджені у сфері енергозбереження, енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та вторинних ресурсів.

З іншого боку, наразі найбільш перспективним з багатьох точок зору є підвищення енергоефективності багатопверхових та приватних житлових будинків. Вони споживають близько 40% всього газу (IEA 2008). При застосуванні звичайних заходів з утеплення будинків (теплоізоляція стін, дахів, нові вікна, нові котельні тощо без надсучасних технологій, на зразок теплових насосів) економічний потенціал енергозбереження складатиме приблизно 32,6 млн. MWh/рік, що у грошовому виразі приблизно складатиме 624 млн. €. Зменшення CO2 складатиме 11,1 млн. тонн газу (EBRD 2011). Для приблизної оцінки кількості новостворених робочих місць можна виконати наступні розрахунки. Загальна площа житлового фонду складає 1066 млн. м². При цьому енергосервісні компанії оцінюють питому вартість робіт з термомодернізації у середньому у 100 євро.м². Таким чином, інвестиційний потенціал енергозбереження у житловому секторі складає орієнтовно 100 млрд. євро. У звіті Грінпіс (Greenpeace, 2009) наводяться дані про вартість створення одного робочого місця у сфері термомодернізації будівель. Вона складає 20-50 тис. євро на одне робоче місце. За припущення, що вартість створення одного робочого місця в Україні у цій галузі складає 50 тис. євро, при реалізації наведених інвестицій буде створено близько 2 млн. нових робочих місць. Це орієнтовна величина, оскільки в даному випадку не враховується час реалізації такого інвестиційного напрямку і специфічні особливості економіки України. Не враховано також зростання кількості робочих місць у суміжних галузях, таких як виробництво будівельних матеріалів, транспорт тощо [9].

У будь-якому разі, енергозбереження у житловому секторі має грандіозний досі зовсім не використаний потенціал. Побічні ефекти від його реалізації можуть бути не менш важливими від прямих. Це: поліпшення комфортності помешкань українців, збільшення податкових надходжень до бюджету, зменшення споживання російського газу, збільшення місцевої зайнятості на противагу роботі за кордоном, продовження строку служби будівель.

Інший великий потенціал для "зеленого росту" має сільське господарство. Зокрема, це органічне землеробство, вирощування енергетичних культур (ріпак, верба, кукурудза) та використання соломи у енергетичних цілях. Власне, Україна уже є одним із лідерів з виробництва насіння ріпаку, виробивши його у 2009 р. 1,9 млн. тон (FAO 2011). Існує кілька важливих передумов "озеленення" сільського господарства:

- наявність 502 тис. безробітних у селах та швидкий ріст сільського безробіття (7,2% у 2009) (Держкомстат, 2010);

- стійкий попит на різні типи біопалива у ЄС;
- постійне зростання цін на традиційні джерела енергії;
- наявний досвід органічного землеробства та попит на його продукти.

Зараз складно кількісно оцінювати інвестиційні потреби та потенціал росту "зеленого" сільського господарства через відсутність спеціальних досліджень та відповідної статистичної звітності. У звіті UNEP (2011) наводяться певні дані про створення нових робочих місць у сільському господарстві шляхом запровадження програм стимулювання виробництва біопалива. Українське сільське господарство суттєво менш механізоване ніж у ЄС. Також враховуючи можливості отримання не лише рідких палив для транспорту, а й твердих та органічної продукції, можна припустити, що у сільському господарстві реально говорити про щонайменше сотні тисяч нових "зелених" робочих місць. Проте, розвиток цього сектору економіки дозволить не лише створити велику кількість нових робочих місць, а сприятиме вирішенню гострих соціальних проблем на селі, які зумовлюються масовим безробіттям [9].

Разом з тим, у сільському господарстві особливу велику роль повинен відіграти вплив ЄС у формі вимог до природоохоронного ведення сільськогосподарського виробництва. Інституційна слабкість профільних органів державної влади призводить до фактично повної відсутності контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства у сільському господарстві при внесенні хімікатів, організації сівозміни, утилізації відходів тощо. Без удосконалення контролю можна отримати лише псевдо "зелене" сільське господарство.

На даний момент відсутні будь-які кількісні оцінки потенціалу створення нових робочих місць у секторі ВДЕ в Україні. Разом з тим, дякуючи згаданому у роботі "зеленому тарифу", цей сектор розвивається.

Запровадження "зеленого" тарифу стало також потужним стимулом для розвитку ринку устаткування для сонячних електростанцій, який на сьогоднішній день представлений виробниками різних елементів сонячних батарей (EUEA 2011). Вітчизняне виробництво PV-панелей, що становить приблизно 90 МВт на рік. Причому, приблизно дві третини виготовленої продукції експортується за кордон (Veremiyuchuk, 2009). Крім того, в Україні є підприємства, які виробляють обладнання для виготовлення пелет з біомаси. Деякі виробники пелет використовують вітчизняне обладнання, а деякі надають перевагу іноземному, оскільки вважають, що воно кращої якості (Kuznetsova A., 2011).

Варто зазначити, що в Україні є низка науково-дослідних установ та інститутів, які займаються розробкою нових технологій у галузі енергозбереження та відновлюваних джерел енергії. Наприклад, Інститут відновлюваної енергетики проводить роботу з оцінки потенціалу відновлюваних джерел енергії в Україні та розробляє вітчизняні технології у секторі ВДЕ (Агенство держенергоефективності, 2010). Загалом, Україна має потенціал для розвитку "зелених" технологій, однак, необхідна державна підтримка та сприятливий інвестиційний клімат для широкомасштабного втілення новітніх технологій у галузі енергозбереження та використання відновлюваних джерел енергії.

Головними економічними перешкодами на шляху переходу України до "низьковуглецевої" економіки та створення нових "зелених" робочих місць є державне втручання у формування цін на енергоресурси та монополістична структура енергоринку. Державний контроль цін на енергоносії і, як наслідок, встановлення цін нижче ринкових, що часто не відображають середньо-

строкові та дострокові витрати на виробництво енергії (IEA 2006), є значним бар'єром для залучення інвестицій у модернізацію теплоелектростанцій та нарощування потужностей сектору відновлюваної енергетики.

Хронічне недофінансування розбудови, утримання та оновлення енергетичної інфраструктури, зокрема, трубопроводів та електромереж, є наслідком діючої системи ціноутворення на енергоносії. З цих же причин, ні виробники, ані споживачі енергії не мають стимулів інвестувати у заощадження енергії. Існуюча практика ціноутворення призводить до того, що більшість секторів енергетики є економічно нежиттєздатними без численних державних субсидій та інших форм адміністративної підтримки (OECD, 2011).

Україна має розробити єдину стратегію переходу до зеленого економічного зростання як рамковий документ, який визначає головні принципи державної політики, стратегічні цілі та завдання розвитку економіки у напрямку збереження та ефективного використання ресурсів, зменшення деструктивного впливу виробничої і людської діяльності на довкілля та посилення внеску у зростання наукових досліджень і екологічно-орієнтованих (зелених) технологій. Прийняття стратегії має супроводжуватися переглядом всіх без винятку чинних державних цільових програм, галузевих і регіональних стратегій згідно з оновленим порядком їх розроблення і реалізації, який передбачає чітке визначення кількісних кінцевих цілей, джерел фінансування по етапах виконання програми, персональну відповідальність головних виконавців за досягнення цілей програм.

Розроблення і реалізація стратегії зеленого зростання має базуватися на наступних головних принципах і підходах:

- підвищення продуктивності економіки, зокрема її екоефективності, має здійснюватися шляхом поступового зменшення використання сировини, матеріалів, води і викопних джерел палива, впровадження зелених технологій, процесів, продукції та послуг, сприяння діяльності зеленого бізнесу та розширенню його частки в структурі економіки;

- стимулювання створення нових підприємств зеленого бізнесу та конверсії діючих підприємств у більш зелені повинно забезпечуватися шляхом впровадження відповідних інструментів цінової, податкової, інвестиційної та фінансової політики, зокрема, поступового скорочення субсидій на надмірне використання для виробничих та побутових потреб сировини та викопного палива, широкого впровадження зеленого тарифу на електроенергію, отриману з ВДЕ та АВП, тощо;

- енергоефективність, ресурсоефективність та впровадження зелених технологій визначаються як пріоритетні напрями для інвестування, доцільним є запровадження державної сертифікації зелених підприємств, продукції, послуг і технологій для надання їм стимулів щодо інвестування та отримання кредитів;

- здійснення структурних зрушень у напрямку енергоефективної, низьковуглецевої економіки з ощадливим використанням природних ресурсів передбачає комплексний підхід до розвитку "зеленої" промисловості, сектору екологічних послуг та інфраструктури (транспортних систем, міст, будівель, електро-, водо- та теплопостачання, логістики), створення еко-інноваційних кластерів;

- необхідне здійснення інформаційних кампаній для роз'яснення споживачам необхідності переходу до ресурсозбереження у повсякденному житті, сприяння рециклінгу ресурсів та дотримання правил раціонального управління відходами.

Для забезпечення дієвості політики зеленого зростання в Україні необхідно створити чітку вертикаль її

впровадження та єдиний державний орган з координації дій всіх центральних та місцевих органів влади, підпорядкований Президентові або Прем'єр-міністру (подібно до Комітету із зеленого зростання, підпорядкованого Прем'єр-міністру Республіки Корея). Функції секретаріату доцільно покласти на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як видно з дослідження, сьогодні Україна разом з усім світом переживає глибоку екологічну кризу, що стало наслідком надзвичайно високого рівня концентрації промислових і сільськогосподарських комплексів, екологічно не обґрунтованої політики урядових структур, а також найбільшої у світі техногенної аварії на Чорнобильській АЕС. Українська економіка характеризується низькою ефективністю використання енергії. При цьому, держава не має амбітних цілей з підвищення рівня енергоефективності та не створила ефективної політики зі стимулювання підвищення ефективності використання енергії.

Однак, в Україні існує великий потенціал для "озеленення" економіки. Трансформація на засадах концепції зеленої економіки дозволить вийти з економічної кризи і підвищити конкурентоспроможність української економіки, а також істотно вплине на ринок праці: буде створено значну кількість нових робочих місць, а частина існуючих робочих місць трансформується. Така діяльність матиме різнобічні наслідки як для добробуту людей, так і для охорони природи. Для формування такого напрямку розвитку країни необхідні цілеспрямовані та взаємопов'язані дії з досягнення розуміння центральною та місцевими владами необхідності "зеленого" росту, створення економічних стимулів "озеленення" та навчання різних груп людей важливим для них аспектам "зеленої" економіки. Це амбітне завдання необхідно вирішувати всім причетним зацікавленим інституціям, інакше "зелений" ріст залишиться черговою невикористаною можливістю України.

Найперспективнішими, з точки зору створення нових "зелених" робочих місць та швидкості досягнення позитивних зрушень з "озеленення" економіки, є підвищення енергоефективності будівель та різні напрямки "зеленого" сільського господарства.

Найбільшими бар'єрами на шляху до "озеленення" економіки є високий рівень корумпованості державних

органів та низька обізнаність про необхідність, переваги та потенціал впровадження енергозбереження та використання альтернативних джерел енергії.

Тому, метою національної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку нашої держави.

Отже, лише збалансоване поєднання економічних, екологічних та соціальних факторів розвитку країни допоможе їй стати на шлях сталого розвитку і досягти європейського рівня якості життя. Орієнтуючись на вибір продукції з покращеними екологічними характеристиками, органи державної влади, бізнесові та інші організації можуть зробити свій важливий внесок у розвиток сталого споживання та виробництва, тим самим стимулюючи розвиток в нашій країні екологічних інновацій, технологій більш чистого виробництва та поліпшення екологічних характеристик продукції упродовж життєвого циклу [4].

Підтримуючи ініціативи у сфері екологізації суспільства та економіки, ми разом досягнемо спільної мети – покращення стану довкілля та якості життя громадян України.

Список використаних джерел

1. Zoi environment network, ENVSEC Климат в опасности: Популярный путеводитель по докладам МГЭИК, "GPS Publishing", 2012. – 63 с.
2. Веденеев О. (2010): Макроекономический обзор; режим доступа: http://www.ayacapital.com/uploaded/overviews/Makroekonomichnyy_oglyad.pdf.
3. Стан і перспективи розвитку зеленої економіки та зеленого бізнесу в Україні. Аналітична доповідь // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eer.org.ua.
4. Барановська В.Є. Настанова щодо застосування зелених закупівель в державному та приватному секторах економіки. Методичний посібник / Барановська В.Є., Берзіна С.В., Богдан О.Д., Возний О.І., Камаса М.Ю., Потапенко В.Г., Савицький В.В., Шереметьєва Л.А., Ярьковська І.І. // – Київ: вид-во "Інтерсервіс", 2013. – 76 с.
5. Видение – 2050. Новая повестка дня для бизнеса. 2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wbcsd.org/web/vision2050.htm.
6. UNEP (2010). The Green Economy Initiative // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unep.org/greeneconomy/>, accessed 2010-07-06.
7. Навстречу "зеленой" экономике России (обзор) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sustainabledevelopment.ru/index.php?cnt=188>.
8. Захарова Т.В. "Зеленая" экономика как новый курс развития: глобальный и региональный аспекты / Т. В. Захарова // Электронный журнал "Местное устойчивое развитие" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sun.tsu.ru/mmmainfo/000063105/ec/16/image/16-028.pdf>.
9. Мартинюк А. Перспективи розвитку "зеленої" економіки / Мартинюк А., Огаренко Ю // Фонд ім. Фрідріха Еберта. Представництво в Україні, 2012. – 18 с.

Надійшла до редакції 25.07.13

В. Штец, асп.

ГУ "Институт экономики природопользования и устойчивого развития НАН Украины", Киев

ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРЕХОДА К "ЗЕЛЁНОЙ" ЭКОНОМИКЕ В УКРАИНЕ

Представлен анализ экологической и экономической ситуации в Украине, исследованы предпосылки возникновения и развития концепции "зеленой экономики" как составляющей устойчивого развития и рассмотрены эколого-экономические аспекты перехода к ней в Украине в условиях изменения климата.

Ключевые слова: "зелёная" экономика, устойчивое развитие, изменение климата, экология, энергоэффективность, энергозбережение.

V. Shtets, postgraduate student

State Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of NAS of Ukraine", Kyiv

ECOLOGICAL AND ECONOMIC ASPECTS OF THE TRANSITION TO THE "GREEN" ECONOMY IN UKRAINE

The ecological and economic situation in Ukraine is analyzed, preconditions for the emergence and development of the concept of "green economy" as a component of sustainable development are studied and ecological and economic aspects of the transition to it in Ukraine in conditions of climate change are considered.

Keywords: "green" economy, sustainable development, climate change, environment, energy efficiency, energy saving.